

Martina Formanová Případ Pavlína

PROSTOR

Dramatický příběh
světoznámé české modelky
a jejích rodičů – rodiny
rozdělené sovětskou okupací

Martina Formanová

Případ Pavlína

*Dramatický příběh světoznámé
české modelky a jejích rodičů –
rodiny rozdělené sovětskou okupací*

PROSTOR

Martina Formanová

Případ Pavlína

*Dramatický příběh světoznámé
české modelky a jejích rodičů –
rodiny rozdělené sovětskou okupací*

PROSTOR | PRAHA | 2014

© Martina Formanová, 2014

© PROSTOR, 2014

ISBN 978-80-7260-308-4

New York

Duben 2013

Říká se, že špatná rozhodnutí dělají dobré příběhy.

Fotky, rozházené na kulečnickovém stole přede mnou, jeden takový příběh vyprávějí.

Je absurdní i samozřejmé, jak dobře mu rozumím.

Stojím v prostředním podlaží newyorského domu jedné z nejúspěšnějších modelek historie.

Na fotce, kterou držím v ruce, má malá Pavlína světle hnědé vroubkované punčocháče. Zrovna takové, v jakých jsem prožila dětství i já. Na vánočním stromku, před nímž budoucí modelka pózuje, visí stejné ozdoby, které si pamatuji z našeho obýváku. I nábytek je podobný. Socialistická výroba objevila na přelomu šedesátých a sedmdesátých let kouzlo masovosti; vida, stejná stěna s políčkami na knihy a úložným prostorem sloužila i rodině Pořízkových.

Pavlína se nezúčastněně probírá snímky.

Svůj příběh už vyprávěla tolika lidem, v tolika jazycích, tolikrát.

A teď jsem jím posedlá ještě já.

„Tohle je, myslím, první společná fotka našich,“ podá mi malou černobílou podobenku.

Blondatě Anně je na ní sedmnáct let. Stojí v šatech s jemným proužkem na nějakém podstavci, takže vypadá vyšší než Jirka. Oči má sklopené (na vině je špatně načasované zmáčknutí spouště, nikoli ostych), ruku ležérně kolem přítelových ramen.

*Jirkovi je pouhých třiadvacet, ale působí mužně a vyzrále. Je
dábelsky hezký a ví to. Směje se do kamery.*

*Štíhlá plavovláska s vysokým tmavovlasým klukem ostrých
rysů, i oni jsou obdobou mých rodičů.*

Jen ten příběh, jejich příběh, je docela jiný.

Možná se odehrál nějak takto.

Československo

20. srpna 1968

„Nechej ji tady,“ okřikla Annu matka. „Taháš ji sem a tam jak kočka kořata.“

Pavlínce by se líbilo být koťátkem nebo s koťátky žít, ale vzápětí si uvědomila, že babička zmínila tato zvířátka nahodile. Že jí vlastně jen oznámila, že nepůjde k rodičům, ale zůstane v jejím bytě v Rejskově ulici.

Pustila tedy maminu ruku a odešla ke svým hračkám.

Do tmavého bytu rodičů stejně nechodila ráda.

Musela tam spávat v dětské postýlce s ohrádkou sama, zatímco tady usínala mezi babičkou a dědečkem, zavrtaná uprostřed široké dubové postele pod vysokou duchnou z husího peří.

Pavlínce bylo tři a půl roku. Nejraději měla, když přišla mama za ní a pak ji vzala s sebou do divadla nebo do hospody. Případně na houpačky. To se houpaly vedle sebe a mnohem výš, než by kdy dovolila babička.

„Nechej ji tady a běž si dneska dřív lehnout,“ pokračovala Annina matka.

„Ale to ty nepůjdeš,“ odpověděla si sama obratem.

Anna nenápadně obrátila oči v sloup. Matčino věčné poučování a rozhodování za druhé ji nevýslovně popouzelo.

Měla chuť dupnout a zakřičet, že Pavlína je její dítě, které si vezme, kdykoli bude chtít, ale netroufla si. U kuchyňského stolu seděl otec a ten by se nerozpakoval vrazit jí facku.

Nerozhodně tedy přešlápla na místě, sebrala ze židle kabelku a vyšla z bytu.

„Jednají se mnou jak s malým frackem,“ myslela si dopáleně Anna. Přitom jí bylo dvaadvacet. Byla zaměstnaná. Vdaná. Měla dítě.

Zároveň však jako by nic z toho nemělo váhu.

Jako by veškerá Annina životní rozhodnutí a kroky neexistovaly samostatně, ale pouze coby podklady pro schvalovací řízení vedené jejími rodiči. Bože, jak dobře znala všechny formy jejich nesouhlasu. Matčin bolestínský pohled, kterým se snažila v nezvedené dceři vzbudit soucit. (Marně! Obětí tu byla Anna!) Výčitky a poukazování na obecné normy chování. (Zbytečně! Anně bylo naprosto ukradené, jak žili ostatní, a upřednostňovala by, kdyby okolí zaujalo stejný postoj k ní.) Zlost a tresty. (Bezvýsledné! Anna byla přesvědčená, že by se nedokázala změnit, i kdyby skutečně chtěla. A ona, vpravdě, neviděla důvod ke změně.) A pak tu byly otcovy pálivé facky.

Aťsi.

Rázným krokem došla na roh Rejskovy a Šafaříkovy ulice, kde se zastavila.

Vlastně ani nevěděla, kam jít.

Fakt, že Pavlínka zůstala u babičky, otevřel jejímu odpoledni novou paletu možností.

Mohla jít na pokec k Haně. Bloumat po Prostějově. Nebo jet stopem do Olomouce a mrknout se, zda u Dómu nesedí kamarádky.

Smutně si uvědomila, že na nic z toho nemá náladu.

A zejména že nechce, aby její život donekonečna ovládali rodiče.

21. srpna 1968

Pokud o něčem snila, pak to drncení budíku zahnal jako vzduchovka vrabce.

Opatrně se vysoukala z lůžka.

Jak matka správně předpokládala, byla příšerně nevyspalá.

Rychlá rekapitulace předchozího dne ihned vysvětlila důvod: hotel Grand – Jirka – kamarádi. Červené víno Egri Bikavér. A pak ještě U Anděla strážce. Musel to být on, kdo jí pomohl vyváznout z konfliktu, který tam způsobila (alkohol v ní podněcoval potřebu provokovat cizí muže a pak je urážet). Jirka se kvůli ní málem popral.

Přestože bylo časné ráno a pološero, nerozsvítila. Chtěla nechat muže pár minut spánku navíc; navíc v omezeném prostoru bytu by se dokázala pohybovat i poslepu.

Vodovod byl umístěn v malém výklenku uprostřed vysoké úzké místnosti, která tvořila jejich domov. Z původní chodbičky vyrobili kuchyň, na záchod museli do dvora.

Od chvíle, co otěhotněla s Pavlínkou, měli zažádáno o byt (tento prostor byl veden jako nebytový), ale byli stále v pořadníku. Vzhledem k manželovu kádrovému posudku a k tomu, že nikoho vlivného neznali, na něm dozajista i zůstanou. Pavlína mezitím odroste, otěhotní a požádá si o byt sama. Anna nemusela být jasnovidka, aby dokázala zbytek kauzy „vlastní byt“ dopovědět. Jen neuměla odhadnout, jestli Pavlína jednou byt skutečně získá.

Škrtla sirkou pod konvicí.

Do dvou hrnků nasypala po lžičce nahrubo pomleté kávy, Jirkovi přidala kostku cukru.

Opláchnout.

Otočila narezlým kohoutkem, voda byla nemilosrdně chladná.

Na šestou!

Proč vůbec musí chodit všichni do práce na šestou?

Vždyť je to brutální i teď, v létě, kdy se alespoň dříve rozednívá.

I když léto...

Taky vtipné. Trefit s pouhými dvěma týdny dovolené do pár teplých, slunných dnů, kdy se dalo jít k vodě, znamenalo terno srovnatelné s výhrou v loterii.

Anna si už letošní přidělené volno vybrala.

Vybrala si ho v červnu, jelikož byla, jako ve všem, netrpělivá. Chtěla se aspoň trochu opálit, a pak – jeden nikdy nevěděl. Komunisti mohli najednou nějakou vyhláškou dovolené zrušit a ona by hořce litovala. Na druhou stranu vzal-li si člověk dovolenou už v červnu, zdála se ta příští nesnesitelně daleko.

Unaveně vyhlédla z okna.

Do uličky vedoucí z prostějovského náměstí se prodralo slunce.

Žlutavý příslib hřejivého dne ji zalil nečekanou nadějí.

Proč je vlastně poslední dobou tak stísněná, negativistická?

Vchází nový den a nové naděje s ním!

Naděje, že se v zemi ustálí demokracie (důležitá pro to, aby zas nezavřeli jejího muže, a z dalších důvodů), i že se jejich mírně rozklížená rodina stmelí. Naděje, že jí dorostou vlasy tak, aby je mohla pohodlně vyčesat do vysokého drdolu. A nikoli na posledním místě i naděje, že se vrátí do školy a dodělá si tu pitomou zdravotku, jak si úporně přáli její rodiče.

Šimravé slunce za oknem všechny tyto troufalé vyhlídky povzbudilo.

Na okamžik uvěřila, že jí jeho paprsky jásavě sdělují, že všechno dopadne dobře.

Nakonec několika svých cílů už dosáhla. Skromnost stranou. Například se jí podařilo získat alespoň tento nebytový

prostor, takže nemuseli dál žít u jejích rodičů. Ve dvou ložnicích tam totiž s nimi a rodiči bydlela sestra Majka a jeden čas i sestra Alena, ta i s manželem a dcerkou.

Nu a kromě těchto prostor získala také Jirku. S konečnou platností. Ji si vzal za ženu, s ní má dítě.

Kéž by celý Prostějov viděl, jak teď Jiří spokojeně oddychuje.

Radostně na něj pohlédla a vlna něhy jí bezděčně zvedla ramena.

Konečně zapískala konvice.

Anna zalila dvě kávy a jednu opatrně nesla manželovi k posteli.

Na okamžik zvážila, že ho nějak poškádlí, ale ovládla se. Její humor byl totiž natolik originální, že nemusel být ve čtvrt na šest ráno plně pochopen.

Postavila hrnek na stůl u postele a jemně Jirkou zatřásla. Tmavá ofina mu zakrývala čelo, přes noc mu na tvářích a bradě vyrašilo tmavé, tvrdé strniště. Anna od něj mívala poškrábanou kůži na tvářích.

„Vstávej, člověče,“ zašeptala.

Jirka k ní otočil obličej pomačkaný od polštáře.

Jeho pohled spočinul v Annině výstřihu; tenhle den nezáčínal špatně. Kdyby ho tak příšerně nebolela hlava. Vzápětí si vybavil noční začouzený bar. Kouř si přinesli domů; mají ho ve vlasech, v šatech. Jak jen on nenáviděl cigarety!

Přál by si, aby se umělecké debaty odehrávaly někde v nekuřáckém prostředí. Myšlenku, že by taková setkání zorganizoval, zapudil fakt, že za organizování nepovoleného spolčování si již odseděl rok a půl. A to byl předmětem zájmu jeho sdružení zdravý životní styl, skauting. A, dobrá, rovněž zakázané křesťanství.

Otráveně se vyhrabal z peřin. Rychle se opláchl, pak usrl kafe.

„Pochopíš toho Drápala? To je přece idiot...“ zrevidoval uplynulou noc.

Anna kvapně připravovala svačiny do práce; musela si vzpomenout, čím se včera Drápal tak znemožnil.

Ach! Jeho výpad proti modernímu malířství, Zrzavému, a co víc, plivnul Jirkovi na Lieslera.

Anna vložila na chleba s máslem poslední plátek eidamu z lednice.

„To teda jo,“ souhlasila ploše. – „Chceš tam okurku?“

Jirka srkal kafe, až z jeho sveřepého výrazu pochopila, že dosud setrvává ve vypjaté debatě s Drápačem.

Na okurku se vykašlala.

V sehrané choreografii vyšli z bytu.

Před domem nasedli na motorku, Anna se přitiskla na Jiřího záda.

Byla to taková jejich tajná hra. Němá zpráva, že o něj stojí, že jej chce. Vlastně tradice.

Gesto, které udělala hned první den, kdy se setkali.

Ano, tehdy byla jak uhranutá. Od okamžiku, kdy vešel, kdy si sedl k jejich stolu, a pak – když se jejich pohledy setkaly, opustila s ním prostějovskou restauraci druhé cenové skupiny a ocitli se ve stavu všeobecné beztíže (planeta Sex?).

Sotva by se rozpomněli, o čem tehdy tak vášnivě diskutovali, ale jedna věc byla jasná. Že to bylo vášnivé.

Nic podobného Anna dosud nezažila. (Dobře, bylo jí sedmnáct, ale stejně. A mohlo něco lépe demonstrovat, že patří k sobě, než že sdíleli stejné příjmení, aniž by byli příbuzní?)

Kdyby jí býval tehdy Jirka nenabídl návštěvu svého ateliéru, ale potápění v místním potoku, stejně by souhlasila. I s nočním chytáním motýlů. Nebo s posezením na obrubě chodníku.

Kývla by mu na cokoli.

Tak strašně se do něj zbláznila hned první večer.

A pak, cestou na *prohlídku jeho obrazů*, se k němu zrovna takhle přimáčkla.

Dám se ti, četl tenkrát onu zprávu Jirka. Vyhrál jsem, myslel si.

Chci tě, a dostanu tě, vysílala přitisknutá ňadra Jirkovi. I Anna se cítila jako vítěz.

Ještě nedojeli k Jirkovu ateliéru, ještě se nepolíbili, ještě jí nezvedl blůzku, ještě si bezděky nepřitáhla jeho boky, ještě ji neposadil na komodu v chodbě, ještě nezvrátila hlavu v rozkoši, kterou dosud nepoznala, a on dosud nepropadl její divokosti, ještě se opravdu nezamilovali, nepohádali, nerozešli, ještě se neusmířili, ona neotěhotněla, nevzali se... Ne, ještě pořád seděli na jeho motorce před restaurací Pod Žudrem, a přece celou jejich budoucnost napsal onen dotyk Anniných prsou.

Souboj *kdo ovládá koho* bude náplní více než dekády jejich dalšího života.

„Co se to, ksakru, děje?“ utrousil Jirka, když vjeli na náměstí.

Porouchaný autobus? napadlo Annu.

Jirka přibrzdil u nejbližšího hloučku.

„Vy to nevíte?!“ vykřikovala zhrozně místní stařenka. „Obsadili nás Rusové! V noci přijely tanky!“

Anna s Jirkou se bezděky rozhlídli.

Náměstí však působilo stejně, jako když autobus místní linky potřeboval vyměnit pneumatiku.

„Jsou už v Praze, a sem jedou přes Brno,“ dodala informatorka.

Jirka s Annou si vyměnili rychlé pohledy.

„A co máme jako dělat?“ zeptala se nejistě Anna.

„Nic. V rádiu říkali, že vláda to tak nenechá. A lidi mají jít normálně do práce,“ přispěchala s odpovědí babka. „Já teda ne, já su v důchodu.“

„Tak to máte dobrý,“ utrousil Jirka a sešlápl plyn.

„Prosím tě, zavolej mi z práce, jo? Budu mít o tebe

strach,“ poprosila naléhavě Anna, když seskočila u brány podniku Gala, kde pracovala.

Jen beze slova přítakal.

Přestože by to před Annou nepřiznal, i Jirka pocítil strach. Vzpomínka na kriminál, která se mu dnes již jednou vybavila, v něm tentokrát vyvolala fyzickou nevolnost. Představa nesvobody a ponižování (ještě větších, než jaká zažíval nyní v pozici závozníka) mu stáhla žaludek do scvrklé švestky. Znal se. Zas nedokáže držet hubu, zas se namočí do maléru.

Dnes je to právě šest let, co byl zatčen.

Zamyšlený dojel do zaměstnání.

Řidič Standa, kterému dělal závozníka, seděl na dvoře a ládoval se rohlíkem máčeným do vlašáku. Ještě snídá? Nebo už svačí? Těžko říct, Standa jedl téměř nepřetržitě.

„Tak užs to slyšel?“ zavolal na Jirku s plnou pusou. „To sou svině, ty Rusáci, co? Ještě na začátku měsíce nám slíbili suverenitu, a teď tohle...“

Jirka zaparkoval motorku a došel k dodávce.

„Jo. Nový silniční pravidlo: tanky maj přednost, i když jsme my zprava,“ ušklíbl se smutně a opřel se o dveře dodávky.

„To sou svině, to bys nevěřil,“ vrtěl hlavou Standa.

Ale věřil, pomyslel si Jirka. To spíš nevěřil Standovi. Pamatoval ho totiž ještě z dob, než si nasadil tuto „lidsky“ socialistickou tvář. Místopředseda místní stranické organizace, čemu se diví? Naše politika je v rukou jeho soudruhů, a tanky v Praze jsou toho jen důkazem, pokračoval v duchu.

Jirka byl vůči ozdravným proudům ve straně přinejmenším skeptický.

Jak tam vůbec mohl někdo vlézt?

Copak nečetli Čapkovu esej *Proč nejsem komunistou?*

Napsanou, pro zajímavost, už v roce 1924?!

To byl génius!

Za tři minuty šest ráno a v Jirkovi už vřela krev.

Nejraději by tu stať omlátil Standovi o hlavu.

Ale zvítězil v něm humanista a křesťan. Krom toho neměl esej po ruce.

Každopádně Standovi nevěřil.

V čemž, mimochodem, prokázal správný odhad. Jakmile se totiž dostane k moci konzervativní křídlo partaje, ocitne se Standa zpět u vesla a bude předsedat v závodě politickým prověrkám. A bude ho setsakra mrzet, že nemůže zatočit s tvrdohlavým Pořízkou, který tak ostentativně obdivoval umění a o němž se mu dokonce doneslo, že snad má šlechtický původ. Na něm by si býval extra smlsnul.

„Až dojdíte, šéfe, tak můžem vyrazit,“ ukončil debatu Jirka.

Místopředseda stranické organizace pomalu žvýkal.

Když tak viděl stát Pořízku opřeného o auťák, uvědomil si žlučovitou nevoli, kterou k němu cítil. Nejen že Jirka zosobňoval všechno, s čím nesouhlasil, ale bohužel i to, kým by byl rád. Za ženu měl takovou štabajznu a ještě ho chtěly všechny ženské z podniku. Včetně Mrázové z účtárny. Ta obzvlášť, přiznal si nerad.

Bezděky mu vytanul tyátr, který Pořízka spustil, když mu nabídl za velkoobchodní cenu kuřata z dodávky, kterou rozváželi. Nepoddajný závozník přitom musel jasně vědět, že je tahle službička domluvena přímo se soudruhem Švestkou z drůbežáren. Ovšem Pořízka si dokonce nechal vystavit na nákup potvrzení. Co jako to ošívání mělo znamenat? Morální lekce pana šlechtice?!

Nejspíš se jen, ubožák, bál, že se dostane zpátky do lochu, ale stejně.

Najednou mu vlašák v ústech zhořkl.

Jirka s údivem zaznamenal, že Standa zabalil nedojedený rohlík do papíru se salátem a hodil jej do opodál stojící popelnice.

„To jste nemusel tak spěchat,“ podotkl.

Kvůli tobě jsem ztratil chuť, odsekl mu v duchu Standa.

Oba dva vytočení a otrávení jeden druhým usedli bok po boku do dodávky.

„A tradááá,“ utrousil bez nadšení Standa.

Líp bych to neřekl, ošklíbl se pro sebe Jirka.

Současně natáhli ruku k vypínači rádia, téměř se dotkli.

Jirka nechal otočit knoflíkem šéfa a zabořil se do sedačky.

Hlas z rozhlasu zněl naléhavě a vážně: „Směrem od Václavského náměstí je navrženo několik vozů a pár set lidí se snaží hradbou těl zadržet postup vojáků.“

A Jirkovi náhle blesklo hlavou, že bude možná hrůza s okupací k něčemu dobrá.

Že třeba potopí celý stávající režim.

Kéž by!

Anna a její dvě kolegyně naslouchaly znepokojenému hlasu ze zaprášeného drátáku v rohu kanceláře.

„Prosíme, zachovejte klid. Nedejte se vyprovokovat k ozbrojeným konfliktům. Provokace poslouží jen jako záminka k zásahu.“

Obě starší ženy seděly u svých pracovních stolů, Anna se pokoušela zakládat faktury k archivaci. Každé zašustění papíru nemístně rušilo, sedět nečinně ale nevydržela.

V hlavě jí hučelo.

Spadla klec.

Nesmělý, dosud pouze nahodile diskutovaný plán emigrovat již zůstane pouhým snem.

Proč si nepospíšili? hořekovala v duchu.

Vždyť moc dobře věděli, co je tu čeká. Jirku nikdy nevezmou na univerzitu a ona se nikdy nedokáže trhnout od rodičů.

Uvázli zde.

Čeká je přetahování o dceru s babičkou; zaměstnání, která si nevybrali; a k večeri kuřata ve slevě.

Snažila se potlačit intenzivní hukot v hlavě, aby slyšela skutečné zvuky a hlasy.

Zatraceně.

„Konfrontace mezi Pražany a okupanty přináší první oběti. Prosíme naše občany, neriskujte,“ zdůrazňuje rozhlasový hlasatel.

„Už je to tady,“ přikryla si pusou dlaní paní Jetelková, jako by se snažila další slova zadržet. „Tohle vždycky říkal nebožtík tatínek. Že si nás Rusové podrobí a všechny nepohodlné pošlou do gulagů. Už je to tady.“

Annina ruka s fakturami uvízla ve vzduchu; gulagy na seznamu jejích obav dosud nefigurovaly.

„Kdepak, tímhle si pod sebou Rusové podřezali větev,“ oponovala paní Maruška. „Tohle Čechy mobilizuje.“

Paní Maruška nebyla nejspolehlivějším prorokem, na co se však dalo spolehnout, byla její nezlomná víra v dobro, pozitivní lidské vlastnosti, pravdu a šťastné konce (jako by tyto kdy šly ruku v ruce!).

Paní Maruška byla strašně hodná. Ale úplně vedle.

Rusové neseděli na žádné větvi, seděli v tancích.

Ti na větvi byli Češi.

Anna aspoň rozhodně.

Z práce běžela do Rejskovy ulice k rodičům.

Pavlinka s babičkou ještě nebyly doma. Ach, další drobný detail. Babička byla učitelkou ve školce, kam začala příhodně chodit i malá. Bylo nabíledni, kdo ji bude ráno vodit i odpoledne vyzvedávat.

Prázdným bytem zní Annino sólo na druhé housle.

Dědeček pracoval jako ředitel dětského domova a zjevně byl dosud v práci.

V předsíni ji vřele uvítala jen fenka Vaska.

Otevřela jí ven do dvorku v mezibloku, Vaska ho střelhubitě několikrát oběhla.

Pozorovala její bezuzdnou radost a mimoděk si vzpomněla, jak před pár měsíci obdrželi s Jirkou cestovní pasy. Taky se takhle radovali.